

- здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 "Психологія діяльності в особливих умовах" / О. М. Махлай. – Хмельницький, 2007. – 20 с.
9. Філіппов С. О. Психологічні особливості професійної діяльності офіцерів-оперативників державної прикордонної служби України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 "Психологія діяльності в особливих умовах" / С. О. Філіппов. – Хмельницький, 2004. – 17 с.
10. Джуэл Л. Индустриально-организационная психология. Учебник для вузов / Л. Джуэл. – СПб.: Питер, 2001. – 720 с.

Summary

The article is devoted to detection of some features of the motivational sphere of young officers of the Public border service of Ukraine. By the results of the analysis of motivation of the professional activity, motivational profiles, satisfaction with the military service and valuable orientations we can make the conclusion about the connection of the specified indicators with success not success of professional activity of young specialists.

Keywords: motivation of professional activity, motivational profile, satisfaction with service, vital values.

УДК 37(063)

Лясковська І.Л.

ВПЛИВ ДИСГАРМОНІЙНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ОСОБИСТОСТІ НА КРИЗУ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ

Анотація

В статті аналізується сутність понять "життєва криза" і «криза середнього віку», досліджується вплив дисгармонійних рис характеру особистості, таких як залежність і низький рівень волевої активності, на глибину проживання кризи середнього віку.

Ключові слова: «життєва криза», «криза середнього віку», «дисгармонійні риси характеру особистості», «залежність», «низький рівень волевої активності».

Аннотация

В статье анализируется сущность понятий "жизненный кризис" и «кризис среднего возраста», исследуется влияние дисгармоничных черт характера личности, таких как зависимость и низкий уровень волевой активности, на глубину проживания кризиса среднего возраста.)

Ключевые слова: «жизненный кризис», «кризис среднего возраста», «дисгармоничные черты характера личности», «зависимость», «низкий уровень волевой активности».

В умовах сучасного темпу життя, економічної та політичної кризи, ускладнень життєвого рівня та якості більшості українського населення актуальності набуває вивчення проблеми життєвих криз особистості, зокрема кризи середнього віку. Спираючись на визначення Т.М. Титаренко, життєвою кризою ми називаємо такий психологічний стан особистості, при якому загострюються соціально-психологічні протиріччя її буття та переживається пік оновлення її внутрішнього світу. В свою чергу, криза середнього віку (37-45 років) - це такий період в житті людини, коли вона замислюється над своїми

життєвими досягненнями, підбиває деякі підсумки, робить ревізію внутрішньої системи життєвих цінностей, звіряє її з реаліями оточуючого світу, тобто переходить на інший, вищий щабель самоусвідомлення і усвідомлення своєї взаємодії з життям. Вивчення та подолання негативних проявів кризи середини життя допоможе нашим громадянам цього віку, які представляють велику цінність для держави, бо є найбільш потужною рушійною інтелектуальною та продуктивною силою суспільства, почати жити більш повним життям, максимально реалізуючи свої можливості. Саме тому, на нашу думку, поглиблене вивчення негативних проявів однієї з найскладніших життєвих криз особистості – кризи середнього віку - є актуальним на сьогоднішній день.

В основу нашого дослідження було покладено припущення про те, що виникнення кризи середнього віку обумовлюється соціальними (актуалізованими та загостреними протиріччями, в основі яких лежать реальні ситуації, що об'єктивно не залежать від особистості та пов'язані зі станом її здоров'я, сім'ї, роботи) і психологічними (загостреними внутрішньо особистісними протиріччями, а саме розходженням між цілями молодості і досягнутими результатами, втратою сенсу буття, зміною цінностей, та певними рисами характеру особистості) чинниками. В цій статті нам би хотілося приділити більше уваги психологічним чинникам виникнення кризи середнього віку, зокрема, певним рисам характеру особистості (дисгармонійним та гармонійним).

Поняття «дисгармонійні риси характеру» розглядається в психологічній літературі поряд з терміном «гармонійні риси характеру». За В.Д. Менделевичем, гармонійні риси характеру – це сукупність індивідуально-психологічних стереотипів поведінки, що сприяє гармонізації повсякденних міжособистісних взаємовідносин і уникненню міжособистісних і внутрішньо особистісних конфліктів. Гармонійною можна назвати людину, у якої відсутні зовнішні (комунікативні) та внутрішньоособистісні конфлікти. Гармонійний характер складається з двох параметрів: адаптивність і самоактуалізація.

Адаптивністю В.Д. Менделевич називає успішне пристосування людини до різних життєвих ситуацій, їх змін, а також емоційне сприйняття оточення. На відміну від конформізму, адаптивність має такі складові:

- перцептивна складова - реалізм у сприйнятті оточуючої дійсності (коли звична реакція відповідає подразнику або події);
- мотиваційна складова - бажання людини адаптуватися до оточуючих обставин (коли особистість пристосовується до оточуючого середовища у відповідності зі своєю внутрішньою ієрархією цінностей);
- регулятивна складова - здатність адаптуватися, сприймати оточуючих такими, які вони є (коли людина здатна проявляти ті чи інші необхідні для успішної комунікації якості характеру і компенсувати неадаптивні особистісні характеристики).

Самоактуалізація, на думку В.Д. Менделевича, включає в свій зміст такі ж складові, що і адаптивність, але доповнюється певними характеристиками, а саме:

- «сприйняття себе» (реалізм в оцінці своїх якостей, здібностей і можливостей, розуміння і сприйняття своїх цінностей і потреб, життя в гармонії з собою);
- спонтанність, простота, автономність і проблемна центрація (природний прояв власних рис характеру, небажання демонструвати себе кращою людиною, ніж вона є, відсутність маніпулятивної поведінки);
- зрілість (здатність пристосовуватися до оточуючого середовища за законами життєвого розуму, вміння людини розрізняти ідеальні і реальні цілі).

Дисгармонійними рисами характеру, на протигагу гармонійним, вважається сукупність таких індивідуально-психологічних стереотипів поведінки, які заважають особистості вибудовувати глибокі, тривалі, емоційно стійкі міжособистісні стосунки та призводять до частих зовнішніх і внутрішніх конфліктів. В. Д. Менделевич вважає, що кожній гармонійній рисі особистості можливо протиставити дисгармонійну рису (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика гармонійних і дисгармонійних рис характеру

Гармонійний характер	Дисгармонійний характер
Адаптивність	Дезадаптованість
Зрілість	Інфантилізм
здоровий глузд	нездоровий глузд
Гнучкість	Ригідність
реалізм в оцінці оточуючих	використання каузальної атрибуції
реальність самооцінки	нереальність самооцінки
Самостійність	Несамостійність
Автономність	Залежність
простота, природність	Неприродність
проблемна центрація	центрація на несуттєвих параметрах
Самоповага	межові варіанти ставлення до себе (самоприниження, самовихвалювання)
розумне поєднання егоїстичних та альтруїстичних цілей	Егоцентризм

)

Отже, спираючись на дослідження особливостей гармонійної та дисгармонійної особистості В.Д. Менделевича, нами були зроблено припущення про те, що основні гармонійні та дисгармонійні риси характеру, такі як адаптивність - дезадаптованість, зрілість - інфантилізм, здоровий глузд - нездоровий глузд, гнучкість - ригідність, реалізм в оцінці оточуючих - використання каузальної атрибуції, реальність самооцінки - нереальність самооцінки, самостійність - несамостійність, автономність - залежність, можуть виступати психологічними чинниками виникнення кризи середнього віку.

Слід зазначити, що криза середнього віку може бути обумовлена не обов'язково сукупністю соціальних та психологічних чинників: кожний з них

окремо (незалежно один від одного) може впливати на її виникнення. Якщо чинниками виступають зовнішні та внутрішні протиріччя, а особистість характеризується гармонійними рисами характеру, то вона переживає кризу шляхом формування продуктивного ставлення до неї, а значить ефективного її подолання. Якщо ж при загостренні зовнішніх та внутрішніх протиріч особистість має дисгармонійні риси характеру, то формується непродуктивне ставлення до кризи середнього віку, а значить її розв'язання супроводжується не позитивними, а негативними проявами.)

В зв'язку з тим, що предметом нашого дослідження є негативні прояви кризи, більшої уваги з нашого боку вимагає визначення та вивчення дисгармонійних рис характеру, вплив яких обумовлює виникнення непродуктивного ставлення до кризи середнього віку.

На основі теоретичного аналізу психологічних досліджень проблеми вивчення чинників та симптоматики кризи середнього віку нами були виокремлені такі дисгармонійні риси особистості середнього віку, які можуть призвести до високого рівня виявлення негативних проявів кризи даного віку:

- дезадаптованість (відсутність здатності особистості пристосовуватися до умов існування в навколишньому середовищі);
- інфантилізм (збереження в психіці і поведінці дорослої людини якостей, рис й особливостей, притаманних дитячому віку: залежності від інших, невміння ставити перед собою мету і досягати її та брати на себе відповідальність);
- ригідність (психологічні труднощі (до повної неспроможності) у зміні наміченої людиною програми в умовах, що об'єктивно вимагають її перебудови);
- невпевненість в собі (причиною якої є неадекватна самооцінка, що не дозволяє людині об'єктивно співвідносити свої сили із завданнями різної складності й вимогами оточуючих);
- залежність (неспроможність особистості приймати самостійні рішення та брати на себе відповідальність);
- тривожність (підвищена схильність відчувати неспокій в різних життєвих ситуаціях);
- агресивність (готовність до дій, що спричиняють фізичну або психологічну шкоду, знищення іншої людини або групи людей);
- низький рівень стресовитривалості (низький рівень здатності зберігати холодний розум в екстремальних ситуаціях, а також уміння відкинути особисті емоції у критичний момент та діяти, керуючись здоровим глуздом, не панікуючи);
- низький рівень рефлексії (низький рівень здатності особистості до аналізу власних психічних станів, дій, поведінки);
- низький рівень вольової активності (низький рівень здатності особистості в самодетермінації і саморегуляції діяльності та різних психічних процесів);
- несамоактуалізованість (відсутність прагнення людини до якомога повнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей).

В даній статті ми поставили за мету вивчити вплив таких дисгармонійних рис характеру, як залежність (неспроможність особистості приймати самостійні рішення та брати на себе відповідальність) та низький рівень вольової активності (низький рівень здатності особистості в самодетермінації і саморегуляції діяльності та різних психічних процесів) на виникнення середньої або глибокої кризи середнього віку. На наш погляд, людина, потрапляючи у складні життєві обставини, повинна самостійно, незалежно приймати рішення, ставити перед собою мету, проявляти наполегливість у її досягненні, терплячість при постійному впливові стресів та брати на себе відповідальність за результати своїх рішень. Отже, на нашу думку, рівень розвитку залежності та вольової активності особистості впливає на рівень кризи середнього віку, що вимагає експериментального підтвердження.

В нашому констатувальному експерименті приймало участь 90 осіб середнього віку (37-45 років), які проживають на територіях України, Росії, Естонії, Білорусі.

Вивчення показників залежності і незалежності особистості проводилося на основі скороченої нами методики У. Стефансона «Уявлення особистості про себе». Дана методика складається з 20 запитань і дозволяє за короткий термін та без зайвих зусиль побачити одну з основних тенденцій поведінки людини в реальній групі, а саме залежність. Ця методика була опублікована в 1958 р. Її перевагою є те, що при роботі з нею досліджуваний проявляє свою індивідуальність, реальне "я", а не "відповідність - невідповідність" статистичним нормам і результатам інших людей. Тенденція до залежності визначена як внутрішнє прагнення індивіда до прийняття групових стандартів і цінностей: соціальних і морально-етичних. Кожна з цих тенденцій має внутрішню і зовнішню характеристики, тобто залежність і незалежність можуть бути справжніми, внутрішньо притаманними особистості, а можуть бути зовнішніми, своєрідною маскою, що приховує справжнє обличчя людини. Якщо кількість позитивних відповідей в кожній сполученій парі (залежність - незалежність) наближається до 20, то ми говоримо про дійсну перевагу тієї чи іншої стійкої тенденції, властивої індивіду, яка проявляється не тільки в певній групі, але і за її межами.

В ході дослідження досліджуваному пред'являлася картка тверджень і пропонувалося відповісти "так", якщо воно відповідає його уявленням про себе, як члена даної конкретної групи, або "ні", якщо воно суперечить його уявленням, і тільки у виняткових випадках дозволялося відповісти: "сумніваюся", тобто розкласти на три групи відповідей. Відповіді досліджуваного розносились за відповідними ключами і підраховувались тенденції за кожною зі сполучених пар. Так як заперечення однієї якості є визнанням полярної якості, число відповідей "так" складалося з числом відповідей "ні" протилежних тенденцій. В результаті вийшло сумарне числове визначення для вище зазначених тенденцій. Для зведення результатів в межі від

+1 до -1 отримане число ділилося на 10. Передбачалося, що відповідь "так" має позитивний знак, а відповідь "ні" - негативний. Три-чотири відповіді "сумніваюсь" за окремими тенденціями розцінювались як ознака нерішучості, уникнення, астенічності, однак в інших випадках це могло свідчити про відому вибірковість в поведінці, про тактичну гнучкість, стеничність. Ці якості можна верифікувати, аналізуючи їх в сукупності з іншими особистісними якостями. Можлива і нульова оцінка, коли суми відповідей "так" і "ні" збігаються. Саме таке становище може стати джерелом внутрішнього конфлікту особи, яка перебуває в полоні однакової вираженості протилежних тенденцій. Обробку результатів ми здійснювали за наступним ключем:

- залежність: 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19;
- незалежність: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20.

Ми підраховували відповіді «так» в непарних питаннях і відповіді «ні» в парних, потім склали їх.

В результаті проведення вище вказаної методики нами були отримані дані, які представлені у таблиці 2.

Таблиця 2.

Середні значення залежності – незалежності у досліджуваних середнього віку (у %)

N=90

Шкали тесту	Середнє значення у вибірці	Станд. Відхил.
Залежність	69,1	14,8
Незалежність	39,9	29,7

Як видно з таблиці 1, характеристика залежності (69, 1%) значно перевищує характеристику незалежності (29,7 %), що пов'язано, на нашу думку, з неспроможністю досліджуваних середнього віку на даний час мати чітку власну позицію щодо більшості життєвих явищ, проявляти свою думку та діяти відповідно до власних цінностей.

Для вивчення рівня вольової активності нами була використана методика Т.І. Пашукової «Дослідження наполегливості». За критеріями діяльності виділяють вольові властивості, до яких відносяться наполегливість, рішучість, енергійність, завзятість тощо. Нами була обрана саме ця методика в зв'язку з тим, що на наш погляд, наполегливість є однією з основних вольових якостей, рівень якої може чітко вказувати на рівень вольової активності, адже наполегливість зазвичай розуміють як якість особистості, пов'язану з умінням і бажанням досягати поставленої мети, долаючи зовнішні і внутрішні (психологічні) перешкоди. Отже, в процесі дослідження випробуваному послідовно пред'являлися бланки з наборами слів і пропонувалося скласти зі слів речення. Труднощі складання речень з першого і другого набору слів практично однакові, а з третього набору скласти речення практично

неможливо, але досліджуваний про це не повинен знати. Також досліджуваний мав фіксувати час виконання кожного завдання зі складання речень з набору слів і відзначати свої емоційні реакції.

В ході обробки результатів спочатку перевірялася правильність виконання досліджуваним завдань, а потім зіставлявся час, витрачений ним на складання кожного речення. Таким чином, вираховувався показник наполегливості. Нижче представлений зразок правильно складених речень з набору слів:

№1. «Заходи, вжиті польською владою з метою нормалізації ситуації в Польщі, викликали напад злості в правих колах».

№2. «В умовах загострення міжнародної ситуації, викликаній політикою імперіалізму, насамперед американського, великого значення набуває єдність дій соціалістичних країн».

№3. Не має рішення.

Якщо перші два речення було складено вірно, то вираховувався показник наполегливості "P_n". Показником наполегливості вважається співвідношення часу, витраченого на рішення третього завдання, до середнього часу, витраченого на рішення перших двох завдань:

$$P_n = \frac{T_3}{(T_1 + T_2) : 2}$$

, де T₁ - час, витрачений на складання першого речення; T₂ - час, витрачений на складання другого речення; T₃ - час, витрачений на спроби скласти третє речення.

Рівень наполегливості визначався за величиною показника «P_n» за допомогою шкали: від 0 до 1,9 - низький рівень наполегливості; від 2,0 до 2,9 - середній рівень наполегливості; від 3,0 і більше - високий рівень наполегливості. В ході аналізу результатів враховувалася тривалість часу, витраченого досліджуваним на рішення завдань: чим більша, тим наполегливіша особа. Результати дослідження за даною методикою представлені у таблиці 3.

Як видно з таблиці 3, середній рівень вольової активності досліджуваних, що приймали участь у нашому констатувальному експерименті, має значення 1,6 бали, що вказує на низький рівень вимірюваної риси характеру.

Таблиця 3.

Середні значення рівня вольової активності у досліджуваних середнього віку (у балах)

N=90

Шкала тесту	Середнє значення у вибірці	Станд. відхил.
Рівень вольової активності	1,6	0,5

Ми вважаємо, що такі показники можуть бути зумовлені неумінням або небажанням, пов'язаним з життєвою втомою від складних особистісних

ситуацій, досягати поставленої мети, долаючи зовнішні і внутрішні (психологічні) перешкоди.

Для дослідження рівня глибини кризи середнього віку нами була обрана і модифікована методика діагностики духовної кризи Л.В. Восковської та А.В. Ляшук. Дана методика складається з трьох етапів. На першому етапі досліджуваному пропонується оцінити у власному уявленні наведені вісім життєвих категорій в минулому, теперішньому і майбутньому часах. На другому етапі пропонується описати власне розуміння запропонованих вище життєвих категорій. На третьому етапі пропонується співвіднести те, що відбувається з особистістю на цьому життєвому етапі, з тим, що було зазначено в даному бланку, і відповісти на наведені нижче запитання. За цією методикою дослідження рівня глибини кризи середнього віку та згідно класифікації стадій життєвої кризи Т.М. Титаренко нами були визначені такі рівні глибини кризи середнього віку: поверхневий (спостерігається зниження проявів життєвої кризи, що вказує на духовне зростання досліджуваного; людина по-новому дивиться на життя, у неї з'явилася усвідомлена мету і сенс життя); середній (вказує на людину, що періодично входить в стан духовної кризи, але заперечує істинність і цінність своїх переживань; незважаючи на це, їй не вдається повернутися до свого попереднього стану спокою; у неї спостерігається посилення проявів життєвої кризи в суб'єктивному часі, що говорить про невдоволення життям, з'являються прагнення морального і релігійного характеру); глибокий (залежно від величини коефіцієнтів може вказувати на наступні прояви: а) може свідчити про глибоку життєву кризу, яка пов'язана з втратою сенсу життя, депресією і почуттям провини; б) вказує на межовий стан, при якому людина бачить безглуздість життя, але прагне позбутися цього відчуття, поглиблюючись в роботу і повсякденні турботи; в) вказує на людину, задоволену життям, що не прагне до вершин духовного розвитку; життєвої кризи немає; г) може вказувати на людину, що переживає емоційний шок (наприклад, внаслідок втрати близької людини) або ж відчуває розчарування від життя).

Результати даної методики представлені у таблицях 4 та 5.

Таблиця 4.

Особливості прояву кризи у досліджуваних середнього віку (у %)

N=90

Рівень глибини кризи	Абсолютна кількість	%
Поверхневий	9	10
Середній	27	30
Глибокий	54	60

Як видно з таблиці 4, 60 % досліджуваних середнього віку характеризується кризою глибокого рівня, 30 % досліджуваних

характеризуються кризою середнього рівня і лише 10 % переживають кризу на поверхневому рівні.

Таблиця 5.

Середні значення прояву життєвої кризи (у %)

N=90

Шкала тесту	Середнє	Станд. відхил.
Життєва криза	57,4	12,3

Як видно з таблиці 5, 57,4 % досліджуваних середнього віку переживають життєву кризу. Отримані дані з таблиць 4 та 5 пов'язані, на нашу думку, з тим, що у цьому віці більшість людей, порівнюючи свої сьгоднішні надбання і досягнення з мріями і планами молодості й юності, усвідомлює велику невідповідність, а також майже неможливість життєвих змін через брак часу, здоров'я, недостатню розвиненість гармонійних рис характеру.

Коефіцієнт кореляції між обраними нами дисгармонійними рисами характеру (залежністю, рівнем вольової активності) і рівнем прояву життєвої кризи вираховувався за допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена. Це непараметричний метод, який використовується з метою статистичного вивчення зв'язку між явищами. У цьому випадку визначається фактична ступінь паралелізму між двома кількісними рядами досліджуваних ознак і дається оцінка тісноти встановленого зв'язку за допомогою кількісно вираженого коефіцієнта. При використанні коефіцієнта рангової кореляції умовно оцінюють щільність зв'язку між ознаками за такою градацією:

- 0,3 і менше - показник слабкої щільності зв'язку;
- більше 0,4, але менше 0,7 - показник помірної щільності зв'язку;
- 0,7 і більше – показник високої щільності зв'язку.

За результатами наших підрахунків коефіцієнт кореляції дисгармонійної риси характеру «залежність» і прояву кризи середнього віку має наступне значення: $r=1$, $p<0,05$, що означає, згідно вище вказаної інтерпретації, високу щільність зв'язку. Коефіцієнт кореляції дисгармонійної риси характеру «низький рівень вольової активності» і прояву кризи середнього віку також має значення $r=1$, $p<0,05$, що також означає високу щільність зв'язку між цими категоріями.

Виходячи з результатів нашого дослідження, можна зробити такий висновок: високі показники прояву залежності (неспроможності особистості приймати самостійні рішення та брати на себе відповідальність) і низького рівня вольової активності (низького рівня здатності особистості в самодетермінації і саморегуляції діяльності та різних психічних процесів), як дисгармонійних рис особистості у досліджуваних, мають значний негативний вплив на рівень глибини переживання кризи середнього віку. Такий стан речей вимагає розробки та апробації психокорекційних заходів з метою зменшення або нівелювання таких дисгармонійних рис, що в свою чергу, на нашу думку, зменшить глибину переживання кризи середнього віку.

Список використаних джерел

1. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология / В.Д. Менделевич. - М. : Медпресс, 1999. – 592 с.
2. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології. Навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ / Т.І. Пашукова, А.І. Допіра, Г.В. Дьяконов. – К. : Т-во Знання, 2000. - 204 с.
3. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие / Д.Я. Райгородский – Самара : Издательский дом Бахрах-М, 2001. – 672 с.
- 94 Титаренко Т.М. Життєві кризи: технології консультування. Перша частина / Т.М.Титаренко. – К. : Главник, 2007. –144 с. (Серія “Психол. інструментарій”).)
5. Титаренко Т.М. Життєві кризи: технології консультування. Друга частина / Т.М.Титаренко. – К. : Главник, 2007. –176 с. (Серія “Психол. інструментарій”).

Summary

In the article is analyzed the essence of the concepts of "crisis" and «crisis of middle age», examines the impact of disharmonious character traits of the personality, such as dependency and low level of volitional activity, to a depth of accommodation crisis of middle age.

Key words: «life crisis», «the crisis of middle age», «disharmonious character traits of the personality», «dependence», «the low level of volitional activity».

УДК 159.9.01/924.7

Макух О. І., Хома Н.М.

ПСИХОЛОГІЧНА РОЛЬ СІМ'Ї У ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ВЛАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВАЦІЇ

Анотація

У даній статті аналізуються психологічні особливості сім'ї, психологічні механізми її існування в сучасних умовах та розглядаються причини порушення соціальної активації. Автори статті вказують на структурні складові соціальної активації, згідно яких сім'я розподіляє свої завдання та забезпечує ефективний процес соціалізації для її представників.

Ключові слова: сім'я, соціальна активація, невротичні порушення, реакція стану, види сімей.

Аннотация

В статье анализируются психологические особенности семьи, психологические механизмы ее существования в условиях современности, а также рассматриваются причины нарушения социальной активации. Авторами статьи указывают на некоторые структурные составляющие социальной активации, относительно которых распределяются задачи семьи и обеспечивается процесс социализации их представителей.

Ключевые слова: семья, социальная активация, невротические нарушения, реакция обстоятельств, виды семей.

Постановка проблеми. За період існування людства коло певних проблем зводилось до способу існування сім'ї. Дискусійні запитання з приводу функціонування даного інституту та пов'язані з ним проблеми стосунків між